

ЕКОНОМІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА: СУТНІСТЬ І ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ В УМОВАХ ВИЩОЇ ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

ECONOMIC COMPETENCE OF THE MODERN TEACHER: THE ESSENCE AND FACTORS OF FORMATION IN THE CONDITIONS OF HIGHER ART AND PEDAGOGICAL EDUCATION

У статті доведено, що економічна освіта окрім підготовки майбутніх фахівців економічного профілю, посідає все значніше місце на різних щаблях освіти, починаючи з дошкільної і до вищої професійної, у тому числі й педагогічної, як суттєвий її складник, що має забезпечити оптимальну адаптацію й інтеграцію кожної особистості до наявної в суспільстві економічної системи, активної самореалізації в умовах ринкової економіки. Продемонстровано, що сучасні суспільні реалії, євроінтеграційні процеси, умови сучасного виробництва, завдання, поставлені в Концепції «Нова українська школа» актуалізують економічний контент професійної підготовки майбутніх педагогів гуманітарних спеціальностей, зокрема й мистецького напрямку. Мета статті полягає в обґрунтуванні педагогічної доцільності формування в майбутніх учителів мистецького напрямку економічної компетентності й визначенні її сутнісних характеристик з огляду на осмислення специфіки художньо-педагогічної освіти.

За результатами аналізу наукових джерел доведений унікальний потенціал, що містить художньо-педагогічна освіта щодо здійснення природного поєднання економіки (економічних знань, економічної свідомості, економічних умінь, досвіду економічно доцільної поведінки тощо) і художньої культури. Висвітлено такі сутнісні характеристики економічної компетентності, як багатofункційність, універсальність, соціальна детермінованість. Доведено, що її формування залежить від низки внутрішніх і зовнішніх чинників. Економічну компетентність майбутнього педагога художньо-мистецького напрямку потрактовано як інтегративне професійно-особистісне новоутворення, що забезпечує його спроможність адаптуватися до умов суспільного життя, розуміти соціально-економічні процеси, які відбуваються в ньому, бути конкурентоздатним, активним, відповідальним, готовим до самовдосконалення, вирішення повсякденних художньо-педагогічних і економічних завдань, умотивованим до навчання впродовж життя, культивування і передавання культурних цінностей, здатним до раціональної економічної поведінки в умовах ринкових відносин.

Ключові слова: компетентність, економічна компетентність, майбутній педагог, вища освіта, художньо-педагогічна

освіта, компетентнісний підхід, чинники, формування.

The article proves that economic education, in addition to training future specialists in the economic profile, occupies an increasingly important place at various levels of education, starting from preschool to higher professional, including pedagogical, as an essential component of it, which should ensure optimal adaptation and integration of each individual to the existing economic system in society, active self-realization in the conditions of the market economy. It has been demonstrated that modern social realities, European integration processes, conditions of modern production, tasks set in the Concept "New Ukrainian School" actualize the economic content of the professional training of future teachers of humanitarian specialties, in particular, the artistic direction. The purpose of the article is to substantiate the pedagogical expediency of forming economic competence in future art teachers and to determine its essential characteristics in view of understanding the specifics of art and pedagogical education.

According to the results of the analysis of scientific sources, the unique potential of artistic and pedagogical education in the implementation of a natural combination of economics (economic knowledge, economic consciousness, economic skills, experience of economically expedient behavior, etc.) and artistic culture has been proven. Within the framework of the competence approach, such essential characteristics of economic competence as multifunctionality, universality, and social determinism are highlighted. It has been proven that its formation depends on a number of internal and external factors. The economic competence of the future art teacher is interpreted as an integrative professional and personal development that ensures his ability to adapt to the conditions of social life, to understand the socio-economic processes that take place in it, to be competitive, active, responsible, ready for self-improvement, solving everyday problems artistic-pedagogical and economic tasks, motivated for life-long learning, cultivation and transmission of cultural values, capable of rational economic behavior in the conditions of market relations.

Key words: competence, economic competence, future teacher, higher education, artistic and pedagogical education, competence approach, factors, formation.

УДК 378:37.011.3-051:7(045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/61.1.25>

Ву Мінлі,
аспірант кафедри педагогіки
Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені
К.Д. Ушинського»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасні запити цивілізованого світового щодо економічного, культурного гуманістично зорієнтованого прогресивного розвитку, реалізуються у суттєві зрушення в усіх суспільних сферах, у тому числі й освіті. Визнання на рівні міжнародних

організацій (ООН, ЮНЕСКО, Рада Європи, Організація економічного співробітництва та розвитку тощо) виключного впливу людського капіталу на стабільність і процвітання країн, детермінує усвідомлення ролі освіти в його створенні. Саме освітня галузь, де вища художньо-педагогічна

освіта посідає гідне місце, зобов'язана забезпечувати якісну підготовку до реалізації зазначених завдань і запитів конкурентноспроможного на міжнародному ринку праці молодого покоління.

У контексті вимог концепції «Нова українська школа», де ставиться завдання підготувати випускника-інноватора, здатного «змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, навчатися впродовж життя» [5], актуалізується завдання щодо підготовки майбутніх учителів до їх реалізації.

Усе глибше усвідомлюється нагальна потреба підготовки майбутніх педагогів гуманітарних спеціальностей, зокрема й мистецького напрямку, покликаних здійснювати «соціокультурне наповнення суспільства» [10, с. 72], здатних не лише створювати, передавати та підтримувати надбання художньої культури, а й розуміти вагомість економічного чинника соціокультурного розвитку суспільства й особистості, бути спроможними до раціональної компетентної доцільної економічної поведінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У роботах, здійснених ученими в останні десятиліття (В. Антонюк, Дж. Баумель, М. Богорад, Р. Дізон-Рос, А. Ейнарсон, Ф. Казеллі, Г. Ковальчук, В. Музичук, А. Нісімчук, І. Прокопенко Т. Стюарт, Р. Талер, Р. Таузе, Д. Тросбі, Т. Шульц та ін.) доведено взаємоз'язок соціокультурного, економічного й освітнього векторів, і розроблено концептуальні засади його практичної реалізації в реаліях сучасної освітньої галузі.

Теоретико-методичні засади здійснення художньо-педагогічної освіти закладено в наукових дослідженнях Ван Юе, О. Каленюк, М. Кириченко, С. Коновець, М. Лещенко, Лю Цзін, О. Музики, Л. Масол, О. Отич, В. Орлова, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької, С. Соломахи, Г. Сотської, Цзюй Ціхунь, Чі Лін, Чень Чжень, Г. Шевченко, О. Щолокової, Ян Чженьюй та ін. Зокрема в працях вітчизняних і зарубіжних науковців (Н. Авер'янова, В. Ворожбіт, О. Кайдановська, С. Коновець, В. Кузь, Г. Кузьменко, Т. Стас, Г. Тарасенко, Ху Юе, Хуан Цзіншен, О. Шевнюк, Г. Шевченко та ін.) зацентровано на педагогічному потенціалі образотворчого мистецтва, висвітлено особливості його застосування в освітньому процесі закладів освіти різного рівня.

Щодо економічної освіти, то сьогодні увага науковців зосереджується не лише на її вивченні як суто професійно економічної. Інший напрям, до якого і прикута більшою мірою наша дослідницька увага, утворюють наукові розвідки, спрямовані на вивчення економічного аспекту професійної підготовки фахівців інших, неекономічних спеціальностей, у тому числі й педагогів. Економічний складник педагогічної освіти в аспекті реалізації

її компетентнісної парадигми розкрито в низці сучасних наукових досліджень (П. Бойчук, О. Буга, Г. Дмитренко, О. Кінах, Т. Кондратенко, В. Курок, В. Куценко, О. Лодатко, О. Любченко, М. Морозова, А. Нісімчук, О. Падалка, І. Пронікова, Д. Разуменко, Г. Реброва, В. Саюк, М. Свіржевський, Т. Ткаліч, М. Ховрич, О. Шпак та ін.). Учені наголошують на необхідності акцентуації змісту вищої педагогічної освіти на здійсненні економічної підготовки майбутніх учителів, потреби в удосконаленні підходів до розроблення її практикозорієнтованого змісту й інноваційного технологічно-методичного забезпечення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проведена аналітична робота дозволяє впевнено констатувати, що попри наявні в педагогічній теорії й освітній практиці серйозні напрацювання щодо побудови методологічних і науково-методичних засад економічної освіти майбутніх фахівців, сутність і шляхи формування в майбутніх педагогів економічної компетентності в умовах вищої художньо-педагогічної освіти висвітлено в сучасному науковому дискурсі все ще недостатньо, що й актуалізує започатковане дослідження.

Мета статті полягає в обґрунтуванні педагогічної доцільності формування в майбутніх учителів мистецького напрямку економічної компетентності й визначенні її сутнісних характеристик з огляду на осмислення специфіки художньо-педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу. Не зосереджуючись на здійсненому в наших попередніх публікаціях аналізі таких наукових дефініцій, як компетенція і компетентність, зауважимо, що найчастіше вони визначаються за допомогою таких понять, як «здатність», «спроможність», «досягнення», «готовність», «схильність», «ставлення», «розуміння», «знання», «уміння», «цінності».

Компетентність розуміємо як «особистісне надбання, інтегровану особистісну якість фахівця, оцінну характеристику людини, що засвідчує рівень набутих нею в результаті освіти і необхідних для здійснення певної діяльності, досягнень» [6, с. 49]. Як особистісний феномен її характеризують багатofункційність, універсальність, соціальна детермінованість, а формування залежить від внутрішніх (набутого життєвого досвіду, психічного розвитку особистості, ступеня її активності, креативності, здатності до самореалізації і саморозвитку) [2] і зовнішніх (освіта, соціальне середовище) чинників. Зауважимо, що ці властивості родового феномену мають і всі видові феномени.

Серед ключових (таких, що забезпечують здійснення поліфункційних видів діяльності, вирішення широкого, «-поза» і «-між» дисциплінарного кола проблем) компетентностей виокремлюється

економічна. Узагальнено вона характеризується В. Дивак як умова успішної конкурентноздатної професійної діяльності, а на соціокультурному рівні – як «система економічних категорій, що окреслюють цілісну суть виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних благ» [4, с. 18]. Одним із показників її сформованості в особистості виступає економічне мислення. Із цим погоджується й Ю. Балашова, яка визначає цей термін як «сукупність економічних знань та практичних умінь, досвіду, економічної культури та мислення, наявність стійкої потреби та інтересу до професійної компетентності» [1, с. 87].

На впливі економічної компетентності на здатність фахівця ефективно і результативно здійснювати професійну діяльність умовах ринкової конкуренції на основі ґрунтовних економічних знань, умінь та особистісних якостей, наголошено в дослідженні Т. Бурлаєнко [3, с. 18].

Як складник соціальної компетентності, що доречи на нашу думку потребує додаткової наукової аргументації, тлумачить економічну компетентність О. Ющенко, водночас правомірно зауважуючи про те, що її сформованість передбачає засвоєння особистістю економічних знань і вмінь. Учена також наголошує на важливості сформованої здатності орієнтуватися і діяти в умовах ринкової економіки [8].

Змістовим ядром економічної компетентності педагога О. Цільмак вважає його здатність «раціонально використовувати матеріальні, фінансові, людські та власні ресурси на основі сукупності певних практично спрямованих знань» [13, с. 133].

Аналіз наукового фонду з проблеми визначення термінологічного поля феномену «економічна компетентність» уможливує висновок про те, що домінуючим є обрання науковцями структурно-системного підходу. Так у дослідженні В. Саюк економічна компетентність як «інтегрована професійно-особистісна характеристика» потрактована, як така, що включає ціннісні орієнтації, економічні знання, уміння, навички використовувати економічні важелі управління та особистісні якості для досягнення ефективного результату діяльності в ринкових умовах» [12, с. 28].

В. Приступа до системно-структурних складників економічної компетентності фахівця, що вирізняє її з-поміж інших феноменів, відносить економічні знання, економічний світогляд, економічне мислення, готовність до ефективно економічної діяльності й умотивованість особистості до їх опанування [9].

Близький системно-структурний склад феномену «економічна компетентність» як «комплексної інтегративної функційної якості майбутнього фахівця гуманітарного профілю» пропонує й М. Морозова. Учена доповнює його знаннями правових норм економічної діяльності, навичками

й уміннями щодо її здійснення, культурою ділового спілкування й необхідними для виконання в умовах ринкової конкуренції професійної діяльності особистісними якостями [8, с. 195–196].

Перш ніж визначитися щодо сутнісних характеристик економічної компетентності майбутніх педагогів художньо-мистецького напрямку, зауважимо про таке. Художньо-педагогічна освіта містить унікальну можливість здійснення природного поєднання економіки (в особистісному преломленні - економічних знань, економічної свідомості, економічних умінь, досвіду економічно доцільної поведінки тощо) і художньої культури. Як влучно зазначає А. Ейнарсон [14], подібний зв'язок, таке поєднання найкраще позиціонується через таке суто економічне поняття, як «вартість», і категорію, що є єдиною і для художньо-мистецького, і для економічного дискурсу, як «цінність». Адже споживачу і продукувачу культурних цінностей, зокрема мистецьких, художніх творів, зауважує вчений, значно важче здійснити їх оцінювання як капіталу в ринкових відносинах, використовуючи зазначені категорії, ніж проводити цю діяльність лише послуговуючись суто економічним інструментарієм, не беручи до уваги такі суб'єктивні поняття, як «смак», «краса», «естетичність» тощо. Саме педагог художньої галузі, у разі володіння як суто професійними художньо-мистецькими знаннями, уміннями, здатностями, так і будучи компетентним в економіці, маючи ринковий тип мислення, здатний і сам здійснювати, і навчити своїх учнів розуміти й оцінювати не лише цінність, а й вартість вкладених у твори культури і мистецтва (як об'єкти реальних економічних ринкових відносин, що мають грошовий еквівалент) людських творчих ресурсів, що вкрай необхідно в умовах ринкової економіки.

Отже економічну компетентність майбутнього педагога художньо-мистецького напрямку розуміємо як інтегративне професійно-особистісне новоутворення, що забезпечує його спроможність адаптуватися до умов суспільного життя, розуміти соціально-економічні процеси, які відбуваються в ньому, бути конкурентоздатним, активним, відповідальним, готовим до самовдосконалення, вирішення повсякденних художньо-педагогічних і економічних завдань, умотивованим до навчання впродовж життя, культивування і передавання культурних цінностей, здатним до раціональної економічної поведінки в умовах ринкових відносин.

Висновки. Отже, процес формування економічної компетентності майбутніх педагогів, що відбувається в умовах вищої художньо-педагогічної освіти має забезпечити єдність і взаємозв'язок освоєння ним здобутків мистецької, педагогічної та економічної культури людства, усвідомлення невіддільності соціально-економічних процесів

від майбутньої професійної діяльності. Перспективу подальших наукових досліджень убачаємо у розробленні й обґрунтуванні педагогічних умов формування в майбутніх педагогів економічної компетентності в умовах вищої художньо-педагогічної освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Балашова Ю.В. Педагогічні умови формування економічної культури у майбутніх офіцерів-прикордонників: дис. ... канд. пед. наук. Хмельницький, 2002. 188 с.
2. Богуш А.М. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти у вищому навчальному закладі. *Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України: матеріали метод, семінару (НАПН України, Інститут педагогіки НАПН України)*. Київ: Педагогічна думка, 2009. С. 271–281.
3. Бурлаєнко Т.І. Формування економічної компетентності майбутніх менеджерів освіти засобами ігрових форм навчання: дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2013. 190 с.
4. Дивак В.В. Розвиток економічної компетентності директорів загальноосвітніх навчальних закладів засобами інформаційно комунікаційних технологій: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2010. 20 с.
5. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934>.
6. Койчева Т.І., Ву Мінлі Компетентнісна парадигма професійної підготовки сучасного вчителя Нової української школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. 2022. Вип. 83. С. 47–51.
7. Лодатко Є. Формування економічної компетентності майбутнього вчителя у контексті викликів Нової української школи. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2018. № 1 (87). С. 216–224.
8. Морозова М.М. Формування економічної компетентності у студентів гуманітарних спеціальностей у навчально-виховному процесі ВНЗ: дис. ... канд. пед. наук. Старобільськ, 2018. 312 с.
9. Приступа В. Зміст і структура економічної компетентності майбутніх інженерів радіозв'язку. *Людинознавчі студії. Педагогіка*. Дрогобич, 2011. Вип. 23. С. 189–202.
10. Реброва Г.О. Наукові підходи формування економічної культури майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2018. № 2(121). С. 72–78.
11. Сазонова А.В. Художнє слово як засіб економічного виховання дошкільників. *Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: Міжвузівський збірник наукових статей*. 2009. XXI. С. 115–122.
12. Саюк В.І. Розвиток економічної компетентності педагогічних працівників у системі підвищення кваліфікації. *Вища освіта України*. 2006. Т. 3. С. 511–520.
13. Цільмак О.М. Складові структури компетентностей. *Наука і освіта*. 2009. № 1–2. С. 128–134.
14. Einarsson A. *Cultural Economics*. Publisher: Bifröst University. Icelan, 2016. 180 p.